

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка
Навчально-науковий інститут психології та соціальної роботи
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології імені М.А.Скока

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього ступеня «бакалавр»
на тему
**СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ**

Виконала: студентка IV курсу, 41 групи
Устименко Єлизавета Романівна

Науковий керівник:
Дроздова Марина Анатоліївна,
канд. психол. наук, доцент

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК _____

З М І С Т

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ	5
1.1.Аналіз поняття «соціальні уявлення»	5
1.2. Ставлення суб'єктів навчального процесу до дистанційного навчання	9
 РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ	 17
2.1. Методика та процедура дослідження	17
2.2. Отримані результати та їхній аналіз.....	19
2.3. Практичні рекомендації щодо формування позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання.....	23
ВИСНОВКИ	25
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ	30

ВСТУП

Актуальність теми. Ринку української дистанційної освіти менше 15 років, тож очевидно, що він лише формується та масово ще не охопив навчальні заклади: школи, навчальні заклади професійної та вищої освіти, заклади післядипломної підготовки. Але сьогодні, через воєнну агресію російської федерації для сучасної системи освіти актуальним є питання трансформації форм та методів навчання, зокрема її стрімкого та масового переходу до дистанційного навчання.

Щоб розуміти, які наслідки можуть очікувати на систему вищої та післядипломної освіти, у різних країнах проводяться дослідження з вивчення сприйняття дистанційного навчання, його ефективності та перспектив масового застосування.

Про онлайн-навчання говорили вже давно, але воно не мало такого масштабного поширення і торкалося лише частини населення. По суті, зараз ми спостерігаємо подальше становлення практик дистанційної освіти. Цей процес можна розглядати в кількох аспектах: прийняття суспільством в цілому цих практик, відношення суб'єктів освітнього простору до них (школярів, студентів, педагогів та батьків), корисність нових практик для суспільства, а саме нових можливостей передачі культурного досвіду і, з іншого боку, негативні наслідки їх впливу на процеси соціальної взаємодії і якість освіти.

Важливим аспектом дистанційного навчання є якість освіти, що проявляється позитивному сприйнятті розроблених форм і методів навчання такого формату. Тому на сьогодні є актуальним вивчення уявлень щодо дистанційного навчання, особливостей його сприйняття учнівською молоддю, зокрема студентами.

Об'єкт дослідження: соціальні уявлення.

Предмет дослідження: особливості соціальних уявлень вітчизняних студентів про дистанційне навчання.

Мета дослідження: виявлення психологічної специфіки соціальних уявлень сучасної студентської молоді про дистанційне навчання.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз феномена соціальних уявлень.
2. Проаналізувати особливості ставлення суб'єктів освіти до дистанційного навчання.
3. Організувати та реалізувати емпіричне дослідження соціальних уявлень про дистанційне навчання студентів технічних та гуманітарних спеціальностей.
4. Здійснити математико-статистичний та якісний аналіз отриманих емпіричних результатів.
5. Розробити практичні рекомендації щодо формування позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концептуальні положення щодо феномена соціальних уявлень французької соціально-психологічної школи С.Московічі (праці С.Московічі, Д.Жоделе, Ж.-К.Абріка).

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, класифікація), емпіричні (анкетування), математико-статистичні (первинний математико-статистичний аналіз результатів).

Структурно робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (40 найменувань). Перший розділ присвячений психологічній характеристиці феномена соціальних уявлень, а також аналізу наукових досліджень щодо ставлення студентів до дистанційного навчання. У другому розділі наведені результати авторського емпіричного дослідження щодо специфіки уявлень студентів про дистанційне навчання. Загальний обсяг роботи складає 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

1.1. Аналіз поняття «соціальні уявлення»

Уявлення – це чуттєво-наочний образ предметів або явищ дійсності, що зберігається і відтворюється у свідомості людини поза безпосереднім впливом їх на органи чуття [14].

Соціальні уявлення – це складне когнітивне утворення людини, що пов'язується з безліччю психічних явищ, таких як - пам'ять, переконання, ідеології та вірування. Більшість цих когнітивних утворень ще не до кінця вивчені, і найімовірніше, не можуть бути вивчені в принципі, що безумовно ускладнює психічні процеси [21].

Коріння концепції соціальних уявлень міститься в ідеях Е. Дюркгайма і Л. Леві-Брюля, які спочатку використовували поняття "колективні уявлення". Е. Дюркгейм писав, що соціальне життя повністю складається з уявлень. Вони створюють суспільну свідомість, яка є чимось абсолютно іншим від особистої свідомості, хоча їхніми носіями є тільки індивіди. Відмінності суспільної від індивідуальної свідомості Е. Дюркгейм пояснював тим, що дані свідомості утворені з різних елементів. Головною складовою суспільної свідомості він вважав колективні уявлення. Вони виражають те, як члени групи осмислюють себе, свій зв'язок зі світом.

Колективні уявлення перебувають у свідомості в кожного з нас, домінують над нами зсередини. У цьому вони відрізняються від вірувань і звичаїв, які діють на нас із зовнішнього боку. Е. Дюркгейм вважав, що виникнення колективних уявлень, настроїв, поглядів, цінностей - це не стан індивідуальної свідомості, а умови соціального життя і взаємодії людей, що соціальна психологія має вивчати, яким чином уявлення зливаються воєдино,

залучаючи або виключаючи одне одного, маючи схожість або відмінності.

Е. Дюркгейм стверджує, що для розвитку суспільства, необхідна суспільна свідомість, яка об'єднує людей і заряджає енергією, так необхідною для розвитку суспільства [3].

Ідею Дюркгейма про первісне мислення продовжив розробляти Л. Леві-Брюль, французький філософ і соціолог. Він припускав, що це первісне мислення базується на пралогічному мисленні або співпричасті (партриципації) і контролюється колективними уявленнями. [15]

Наприкінці 1950-х рр. розробленням теорії соціальних уявлень займався С. Московічі. Саме він у 1980 р. запропонував термін «соціальні уявлення» замість терміна «колективні уявлення». Московічі пояснив це тим, що в сучасному світі наукове знання є важливою цінністю, а завдяки системі шкільної освіти воно буде доступне практично всім, тому на зміну колективним приходять соціальні уявлення.

У трактуванні С. Московічі соціальні уявлення є когнітивними системами, що володіють своєю власною логікою та твердженнями. Вони виконують роль засобу пізнання соціального світу, сприяють опосередкуванню поведінки та адаптації до нових умов у вже існуючій картині світу особистості. За Д. Жоделе, соціальні уявлення втілюють соціальні знання в певну модель і розкривають повсякденну реальність [6].

Поняття «соціальне уявлення» складається на основі досвіду, інформації, навчання, традиційних способів мислення, виховання та соціального спілкування.

Соціальні уявлення - це соціально вироблене знання, яке поділяють з іншими людьми знання. Вони спрямовані на те, щоб люди освоювали навколишнє середовище, розуміли і могли пояснити факти та ідеї, що існують у світі, могли впливати на інших і діяти разом із ними, могли позиціонувати себе по відношенню до них, відповідати на запитання тощо. [1].

На думку С. Московічі, соціальні уявлення виконують ряд функцій: 1-

пізнавальну, 2- опосередкування поведінки, 3-адаптаційну [13]. І. Жадан доповнила першу іще і функцією інтерпретації соціальної дійсності [8].

Д. Жоделе вважає, що поняття "соціальне уявлення" вказує на специфічну форму знання, яка відображає соціально визначені процеси та функції. В більш широкому розумінні, воно представляє собою форму соціального мислення, спрямованого на спілкування, розуміння та освоєння соціального оточення. Соціальне уявлення є практичним мисленням, яке враховує контекст і умови, у яких виникають уявлення, а також їх поширення та взаємодію зі світом і іншими людьми. [20]

Для найбільш правильного розуміння соціальних уявлень необхідно уявити структуру соціальних уявлень.

1. Структура соціальних уявлень - це система процесів, пов'язаних із уявним відтворенням певного об'єкта: предмета, людини, матеріальної або психічної події, думки тощо. При цьому слід зважати на те, що вони не дублюють ані реальну, ані ідеальну, ані суб'єктивну, ані об'єктивну частину предмета чи суб'єкта [2].

У структурі соціального уявлення, як визначив С. Московічі, можна виділити наступні складові:

1. Інформація або зміст, який надходить з різних джерел і включає образний, символічний та афективний виміри;
2. Поле уявлення, що визначає контекст, з яким пов'язане уявлення;
3. Настанова, що виражає ставлення суб'єкта до об'єкта уявлення і його готовність висловити оціночне судження.

Настанова вважається первинною, оскільки може існувати навіть при обмеженій інформованості і нечіткості поля уявлень. Вона є результатом інтеріоризації інформації та смислових рамок, які надає поле, на основі власного досвіду. Розробники теорії соціальних уявлень підкреслюють нерозривність образного, фігуративного аспекту уявлення від його значущості, оскільки воно співвідноситься з образом і надає йому осмислення [8, 6].

Дослідження механізмів конструювання соціальних уявлень здійснюється у кількох напрямках:

- аналіз контексту, в якому формується уявлення (взаємодія з соціальними стимулами);
- аналіз впливу на соціальні уявлення групових норм і цінностей; аналіз індивідуальних і соціальних смислів та інтерпретацій, які формуються або засвоюються в процесі конструювання уявлень;
- намагання вивести уявлення з дискурсивної практики суб'єкта, співвіднесення з його соціальним статусом;
- спроби знайти пояснення змін або корекції уявлень у міжгрупових відносинах; вивчення механізмів репрезентації суб'єктом соціального світу через засвоєння системи соціальних ставлень. [8]

Ж.-К. Абрик сформулював гіпотезу центрального ядра уявлення, яке визначає його сенс і внутрішню організацію, відзначається стабільністю і стійкістю до змін. Периферія уявлення, представлена когнітивними елементами (категорії, когнітивні карти, сценарії-скрипти, наївні теорії тощо), які забезпечують операціональну функцію перцепції. На відміну від ядра периферія досить динамічна. [19]

Д. Жоделе виділила три основні функції соціальних уявлень:

1) “когнітивна функція інтеграції нового”. Як окремий випадок універсального процесу категоризації соціальні уявлення виступають інструментом пізнання. Вони допомагають описати, систематизувати, класифікувати і, зрештою, спростити об'ємну і складну інформацію, потік якої з кожним днем зростає, завдяки чому суб'єкт отримує максимум інформації при мінімальних зусиллях;

2) функція інтерпретації соціальної дійсності. Соціальним уявленням властива узгодженість, емоційно-оціночна завантаженість. Вони означають цінності, спрямовують комунікацію, допомагають зберегти очікування, виправдати ситуацію і власні атитюди;

3) функція орієнтування поведінки і соціальних ставлень. Зміст

соціальних уявлень детермінує поведінку людини у соціумі. [7]

Соціальні уявлення – це психологічний процес, який включає сприйняття, інтерпретацію та розуміння соціальної дійсності, включаючи людей, групи, суспільні норми і культурні контексти. Специфіка соціальних уявлень полягає в тому, що вони формуються на основі взаємодії індивіда з оточуючим світом і впливають на сприйняття і поведінку особи. Соціальні уявлення включають у себе: 1) когнітивні компоненти: це знання, переконання, стереотипи і схеми, які ми маємо про соціальний світ; вони впливають на спосіб сприйняття, інтерпретацію та оцінку інших людей і соціальних ситуацій; 2) емоційні компоненти: соціальні уявлення також мають емоційну складову; наші емоції можуть впливати на сприйняття і реакції на інших людей і соціальні ситуації. Соціальні уявлення формуються в контексті культури, соціального середовища і інших факторів, що впливають на сприйняття і поведінку людей.

Отже, соціальні уявлення представляють собою комплексний процес сприйняття та розуміння соціальної дійсності. Вони включають когнітивні та емоційні компоненти і формуються в контексті культури та соціального середовища. Розуміння соціальних уявлень може допомогти нам краще розуміти взаємодію між людьми і впливати на побудову позитивних міжособистісних відносин та соціального спілкування.

1.2. Ставлення суб'єктів навчального процесу до дистанційного навчання

Дистанційне навчання, що базується на використанні інформаційних технологій, набуло значної популярності в сучасній освітній системі. Проте, вивчення оцінки та відношення студентів до цієї форми навчання за останні роки є важливим для розуміння їхнього сприйняття та впливу на психологічний стан студентів.

Різні автори по-різному визначають поняття дистанційного навчання, але всі вони спільні у тому, що у визначення дистанційного навчання входять такі три компоненти: відкрите навчання, комп'ютерне навчання, комп'ютерна система комунікацій (Інтернет) [10].

Дистанційне навчання – це технологія, що ґрунтується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для доставки навчального матеріалу та спілкування. Цій технології притаманна особлива навчально-пізнавальна мотивація, що створюється мережею Інтернет [2].

За останні 5 років, численні дослідження зосереджувалися на оцінці студентами дистанційного навчання та його впливу на їхній академічний успіх і психологічний стан. Наприклад, дослідження проведене Джонсоном та співавторами [26] виявило, що студенти, які взяли участь у дистанційному навчанні, демонстрували більшу самодисципліну та організованість, що позитивно впливає на їхній навчальний процес.

У дослідженні Сміта [29], зазначається, що оцінка дистанційного навчання студентами може залежати від їхнього рівня технологічної грамотності та психологічної готовності до самостійного навчання. Високий рівень технологічної грамотності та позитивне ставлення до самостійності можуть сприяти покращенню оцінки дистанційного навчання серед студентів.

Вивчення відношення студентів до дистанційного навчання також залучало значну увагу у психологічних дослідженнях останніх років. Дослідження, проведене Лі та Хуангом [27], показало, що більшість студентів має позитивне ставлення до дистанційного навчання, особливо в контексті його гнучкості та можливості самостійного навчання.

Однак, в дослідженні Раміреса та співавторів [28] вказується, що існують також студенти, які відносяться до дистанційного навчання з певною обачністю. Вони можуть почувати відсутність особистої взаємодії та

підтримки в онлайн-середовищі, що може негативно вплинути на їхнє відношення до навчання.

Вітчизняні науковці І. Прокопенко і С. Бережна звертають увагу на те, що COVID-19 заохочував заклади вищої освіти в Україні здійснювати інноваційні рішення за порівняно короткий проміжок часу та запроваджувати дистанційне навчання з використанням різних веб-серверів, платформ, ресурсів та соціальних мереж [24].

Викладачі кафедри політичних, соціальних та культурних досліджень Харківського національного педагогічного університету імені Сковороди у березні 2020 р. провели онлайн опитування серед українських студентів та викладачів закладів вищої освіти щодо труднощів та переваг впровадженого дистанційного навчання. Серед труднощів були виявлені:

- *технічні питання.* Реальність показала, що не всі заклади вищої освіти технічно підготовлені, тож лекції та семінари проводились з використанням сервісу Google Classroom, знання оцінювались за допомогою текстових тестів, підготовка та презентація проєктів проводилася через Skype, нові платформи, ресурси та соціальні мережі (Moodle, Zoom, Skype, Viber, Telegram та Messenger). А викладачі, як додатковий матеріал, почали використовувати зовнішні системи дистанційного навчання (платформа Prometheus)

- *психологічні проблеми,* де студенти зазначили відсутність живого спілкування, неможливість повторної здачі пропущених практичних занять, значне збільшення завдань, брак часу на виконання завдань, зобов'язання виконувати свої сімейні обов'язки щодо контролю/догляду за молодшими братами, поки школи закриті на період проведення онлайн-занять, обмежений доступ до комп'ютера, оскільки батьки теж переведені на віддалену роботу.

- Викладачі ж відмітили *неможливість індивідуального консультування* студентів, збільшення часу на листування зі студентами, оскільки онлайн-курси передбачають більш детальний опис домашнього

завдання, ніж зазвичай в аудиторії.

Водночас, як зазначають автори статті, серед позитивних аспектів використання дистанційного навчання українські викладачі та студенти (за результатами опитування) відмічають, що якість дистанційної освіти не поступається якості очного навчання. Студенти відмічають розвиток дисципліни та самоорганізації, що дає можливість отримати освіту у зручний час і зручному місці та рівний доступ до освіти, незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу. Викладачі вказують на оновлену роль вчителя, що стає наставником-консультантом, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички [24].

Науковці С. Браммер та Т. Кларк зазначають, що COVID-19 відобразився на навчальному процесі університетів і бізнес-шкіл. Постраждали як студенти, так і науково-педагогічний персонал, оскільки пандемія зумовила необхідність якнайшвидшої трансформації навчального процесу та педагогічної діяльності і методики оцінювання, яка коли-небудь спостерігалась у сучасних університетах. [25]. Коригування оцінювання в найкоротші терміни спричинило великі труднощі, особливо у сферах із специфічними вимогами до акредитації (наприклад, бухгалтерський облік, актуальні дослідження), а організація іспитів онлайн стала перевіркою дисциплінованості, чіткості та ретельності. Поєднання роботи вдома та контролю над виконанням домашніх завдань з іншими побутовими обов'язками розмило межі між роботою та домашніми справами і призвело до збільшення тривалості робочих годин та більшого навантаження. Автори наголошують також на тому, що дистанційне навчання значною мірою привнесло серйозні корективи щодо чіткості та своєчасності зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами, особливо студентами та персоналом.

Вирішення невизначеностей є надважливим завданням, особливо під час воєнних дій в Україні, що має значно якісніший рівень комунікації як з боку керівництва університету, так і всередині шкіл, сприяє зменшенню прірви між керівництвом та колегами, а однією з найприємніших переваг

пристосування до життя в воєнний час стала успішність проведення онлайн-засідань у Teams або Zoom, які дозволяють працювати у форматі питання – відповіді, під час яких співробітники можуть отримати вичерпні відповіді щодо дії університетів під час війни. Зв'язок зі студентами був дещо складнішим через їхні особистісні способи навчання та необхідність надавати їм постійну підтримку та консультації [23].

Найбільш повно розглянуто переваги і недоліки дистанційного навчання у статті В. Баришнікової та О. Авласенко-Канарович. Серед основних переваг дистанційного навчання вчені виділяють наступне [11]:

- вільний доступ до навчання з будь-якого місця де інтернет, досить багато онлайн платформ та навіть університетів пропонують останнім часом безкоштовний доступ до своїх курсів, бібліотек, відеолекцій, студент може навчатися у будь-якому зручному для нього місці;
- гнучкість та адаптивність, курс можливо коректувати, змінювати, додавати новітню інформацію, адаптувати до вимог студентів та ринку праці;
- значна аудиторія (широта охоплення) – якщо зазвичай група студентів в аудиторії складає від 10 до 30 осіб, а на лекціях до 300–500 осіб, при дистанційному навчанні аудиторія може коливатися від 1 студента до декількох тисяч;
- можливість навчання у зручний для студента час, у комфортній обстановці: у студента є доступ до курсу в режимі 24/7, значна частина матеріалу може бути використана і в офлайн форматі;
- можливість поєднання навчання з роботою, навчанням на іншій спеціальності, онлайн курси можуть використовуватися не лише студентами, але і робітниками, що бажають підвищити свою кваліфікацію, навіть домогосподарками;
- можливість навчання студентів з фізичними вадами, тобто дистанційне навчання може ефективно використовуватися для розвитку інклюзивної освіти;

- індивідуальний темп навчання, який обирає сам студент: у більшості курсів студент має можливість сам планувати термін навчання та навчатися у зручному для нього темпі;
- зниження загальних витрат на навчання (необхідність утримувати відповідні приміщення, комунальні витрати, значний склад допоміжного персоналу (охорона, прибиральниці) та ін.);
- індивідуальний підхід до кожного студента: сучасні методи та форми дистанційної освіти дозволяють безпосередньо контактувати студенту з викладачем, за допомогою різноманітних інструментів дистанційної освіти, що не завжди є можливим при використанні традиційної освіти, коли викладач, читаючи лекцію у великій аудиторії на 100 і більше студентів, фізично не має можливості приділити увагу кожному з них, при дистанційної освіти викладач може використовувати різноманітні види зворотного зв'язку з кожним студентом [17];
- зручність для викладачів: викладачі можуть більше часу приділяти безпосередньо процесу навчання, наповненню дистанційного контенту, проведення наукової діяльності за рахунок того, що викладачу не потрібно витрачати час на те, щоб дістатися до роботи, крім того працювати у звичній домашній обстановці значно комфортніше, також викладач може приймати участь у дистанційному процесі навчання навіть у відрядженні чи на конференції [2].

До основних недоліків дистанційного навчання науковці відносять наступне:

- відсутність безпосереднього контакту між викладачем та студентом: при дистанційному навчанні деякі форми не використовують прямого контакту викладача і студента, наприклад, деякі онлайн курси використовують відео лекції, або текстовий матеріал, а у якості перевірки засвоєння знань тестовий контроль, що може створювати у студента психологічний дискомфорт та відчуття взаємодії лише з інформаційною системою, а не з живою людиною;

необхідна внутрішня мотивація для навчання та жорстка самодисципліна, для вирішення цієї проблеми в процесі дистанційного навчання за кожним студентом закріплюється викладач, або «тьютор», що допомагає йому пройти навчання, контролюючи важливі терміни здачі завдань та мотивуючи студента до навчання [17];

- проблема аутентифікації та ідентифікації користувача, не завжди є можливість визначити чи сам студент виконував завдання або здавав тест, особливо при асинхронному навчанні;

- недостатній рівень практичних навичок як викладачів, так і студентів щодо роботи з сучасними платформами дистанційного навчання;

- відсутнє «емоційне забарвлення» процесу передачі знань, що є сильною стороною більшості кваліфікованих викладачів традиційного навчання;

- відсутній розвиток комунікативних навичок, що активуються при особистому контакті;

відсутність соціальної взаємодії, навчання стає більш індивідуальним [16].

Таким чином, несприйняття дистанційної освіти відбувається через неготовність педагогічного персоналу проводити освітній процес засобами дистанційного навчання, а також неготовність здобувачів освіти сприймати освітню інформацію та систему оцінювання в дистанційному режимі. Це вносить дисбаланс в освітнє середовище. Важливу роль при дистанційному навчанні відіграє мотивація слухачів, їх здатність до самоорганізації. Особливу роль нині мають ще й розвинені навички використання інформаційних технологій.

Метою впровадження дистанційного навчання у ВНЗ є організація якісного навчально-виховного процесу «на відстані» з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних засобів та відкритим доступом до освітніх ресурсів. Саме така форма навчання може швидко адаптуватись до вимог інформаційного суспільства та підготувати майбутнього спеціаліста. У

поєднанні з традиційними формами, дистанційна освіта у вищому навчальному закладі може надати широкий спектр освітніх послуг як для абітурієнтів і студентів для набуття необхідних навичок та вмінь для майбутньої професійної діяльності, так і для викладачів з метою підвищення кваліфікації.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

2.1. Методика та процедура дослідження

Для психологічної оцінки ефективності дистанційного навчання ми виявили критерії для опитування. А для того, щоб дати цю оцінку, ми використовували різні методи. Методи наукових досліджень - це ті прийоми та засоби, за допомогою яких вчені отримують достовірні відомості, що використовуються далі для побудови наукових теорій та вироблення практичних рекомендацій [10].

Дослідження проходило кілька етапів: 1) виявлення критеріїв, якими можна будувати висновки про ставлення студентів до дистанційного навчання; 2) порівняння уявлень студентів гуманітарних та технічних спеціальностей за даними критеріями; 3) складання рекомендацій щодо підвищення ефективності дистанційного навчання.

Існує безліч підходів до оцінки ефективності тієї чи іншої форми освіти [17].

Наскільки ефективним буде будь-який вид дистанційного навчання, залежить від багатьох факторів, до них можна віднести такі, як:

- ефективна взаємодія викладача та учня, незважаючи на те, що вони розділені відстанню;
- використання педагогічних технологій;
- ефективність розроблених методичних матеріалів та способів їх доставки;
- ефективний зворотний зв'язок.

Відтак, ефективність дистанційного навчання залежить від організації та методичної якості використовуваних матеріалів, і навіть майстерності

педагогів, що беруть участь в процесі [9].

В емпіричній частині дослідження використовувався метод анкетування.

Дослідження проводилося зі студентами Навчально-наукового інституту професійної освіти та технологій і «Навчально-наукового інституту психології та соціальної роботи НУЧК імені Т.Г.Шевченка дистанційної форми навчання у кількості 50 осіб віком від 20 до 22 років. У порівнянні особистісних характеристик студентів дистанційного навчання різних спеціальностей ми зробили вибірку по 25 чоловік.

На першому етапі дослідження було проведено опитування студентів для виявлення критеріїв, які на їх погляд найбільше впливають на ефективність навчання. Уся група пройшла опитування, в якому їм пропонувалося навести 10 головних критеріїв, які на їх погляд впливають на процес дистанційного навчання. Після отримання результатів, шляхом аналізу нами було виділено 10 основних критеріїв:

1. Зручність отримання знань за допомогою онлайн навчання
2. Доступність спілкування з викладачем
3. Можливість паралельно з навчанням працювати
4. Можливість займатись творчістю
5. Спрощення системи контролю результатів в процесі навчання
6. Заохочення особистісного розвитку
7. Можливість аналізу отриманої інформації в процесі навчання
8. Розвиток самостійності студентів в засвоєнні навчального матеріалу
9. Вплив матеріального забезпечення
10. Якість отриманих знань

На другому етапі нами була складена анкета (додаток А) де було запропоновано оцінити, наскільки дані критерії задовольняються під час дистанційного. Таким чином, ми змогли проаналізувати математичним шляхом відповіді обох груп та порівняти їх.

2.2. Отримані результати та їхній аналіз

Внаслідок дослідження нами було встановлено, що, на думку студентів, дистанційне навчання значно впливає на особистісний розвиток студентів. На думку студентів, дистанційне навчання суттєво вплинуло на планування дистанційного процесу, організацію самостійної роботи та надало можливості до всебічного розвитку.

Соціальні уявлення студентської молоді щодо ефективності дистанційного навчання представлені в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

«Загальні результати опитування студентів»

№ п/п	Критерії	Позитивне оцінювання	Негативне оцінювання
1.	Зручність отримання знань за допомогою онлайн навчання	70%	30%
2.	Доступність спілкування з викладачем	45%	55%
3.	Можливість паралельно з навчанням працювати	63%	37%
4.	Можливість займатись творчістю	88%	12%
5.	Спрощення системи контролю результатів в процесі навчання	97%	3%
6.	Заохочення особистісного розвитку	70%	30%
7.	Можливість аналізу отриманої інформації в процесі навчання	66%	34%
8.	Розвиток самостійності студентів в засвоєнні навчального матеріалу	44%	56%
9.	Вплив матеріального забезпечення	52%	48%
10.	Якість отриманих знань	73%	27%

Проаналізуємо отримані результати. Зручність отримання знань за допомогою онлайн навчання, показник позитивних відповідей перевищує понад вдвічі, що вказує на тенденцію студентів загальної вибірки до позитивного сприйняття дистанційної форми навчання та обумовлене більшою кількістю можливостей під час процесу навчання та загальною тенденцією до цифровізації.

Доступність спілкування з викладачем має незначну перевагу в бік негативного оцінювання, через усталені проблеми з комунікацією студентів з викладачами, проте показник підкріплюється позитивними оцінками, які скоріше за все надані за чіткість та якість зворотного зв'язку викладачів і надання конкретних цілей та завдань.

Можливість паралельно з навчанням працювати, показник, який при традиційному навчанні майже відсутній, через необхідність присутності студентів на лекційних та практичних парах. Отриманий результат підкріплений студентами, які під час дистанційного навчання змогли влаштуватися на роботу, що відповідно позитивно вплинуло на прийняття дистанційного навчання.

Можливість займатись творчістю, даний показник має одну з найбільших позитивних оцінок, так як дистанційна форма навчання надає час для саморозвитку студентів.

Спрощення системи контролю результатів в процесі навчання, студенти обох груп вказували на простіший процес проходження тестів, контрольних та залікових робіт через систему Google class. Негативні оцінки підкріплені, малою кількістю відкритих питань.

Можливість планування вільного часу позитивно впливає не тільки на процес навчання, а й на особистісний розвиток студентів, негативні оцінки, можуть бути вказані саме за складність адаптації студента до нових умов навчання та планування власного часу.

Розвиток самостійності студентів в засвоєнні навчального матеріалу, має позитивні оцінки, які напряду підтримуються можливістю працювати паралельно з навчанням.

Вплив матеріального забезпечення, має більше негативних оцінок, через наявність проблем з інтернетом, необхідності мати персональний комп'ютер або ноутбук, що в наш час розповсюджено, проте досить матеріально затратно для самих студентів.

Якість отриманих знань, має невелику перевагу, через великого пласту

інформації, яку навчальний процес переносить на самоопрацювання.

Загальний критерій заохочення особистісного розвитку, має значну перевагу, через те, що процес навчання так чи інакше впливає на розвиток особистості поза межами самого процесу навчання, надаючи можливість самостійного, духовного розвитку.

Таким чином, студенти загалом висловили позитивне ставлення до дистанційного навчання.

Таблиця 2.2

«Порівняння традиційної та дистанційної форми навчання за заданими показниками»

№ п/п	Критерії	Студенти гуманітарних спеціальностей		Студенти технічних спеціальностей	
		Позитивне оцінювання	Негативне оцінювання	Позитивне оцінювання	Негативне оцінювання
1.	Зручність отримання знань за допомогою онлайн навчання	71	29	70	30
2.	Доступність спілкування з викладачем	43	57	47	53
3.	Можливість паралельно з навчанням працювати	85	15	41	59
4.	Можливість займатись творчістю	89	11	87	13
5.	Спрощення системи контролю результатів в процесі навчання	96	4	98	2
6.	Можливість планування вільного часу	58	42	88	12
7.	Розвиток самостійності студентів в засвоєнні навчального матеріалу	82	18	50	50
8.	Вплив матеріального забезпечення	56	44	22	78
9.	Якість отриманих знань	68	32	36	64
10.	Заохочення особистісного розвитку	87	13	59	41

Аналізуючи таблицю, акцентуємо на різниці у 6-ти критеріях, які значно відрізняються поміж груп.

Можна допустити, що студенти гуманітарних спеціальностей, уявляють дистанційне навчання, як можливість знайти місце своєї роботи та продовжувати ефективно здобувати знання. А в свою чергу студенти технічних спеціальностей уявляють дистанційне навчання, як можливість отримання додаткового вільного часу та його ефективного планування.

У свою чергу зазначимо, що вплив матеріального забезпечення має значний негативний вплив на студентів технічного профілю, це може бути викликане наявною необхідністю постійних матеріальних затрат на виконання практичних завдань.

Також якість отриманих знань у студентів технічних спеціальностей занижена через кількість інформації, яку надають для самостійного опрацювання.

2.3. Практичні рекомендації щодо формування позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання

Увага студентів до дистанційного навчання є важливим фактором, що впливає на їхню активність, мотивацію та результативність у навчальному процесі. Формування позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання є актуальною проблемою, яка вимагає належного уваги та вивчення.

Дослідження орієнтовані на виявлення факторів, що впливають на ставлення студентів до дистанційного навчання, а також на розробку практичних рекомендацій для формування позитивного ставлення. Одним з таких досліджень є робота Макгруер та колег [12], де автори досліджують вплив особистісних характеристик, включаючи мотивацію, саморегуляцію та відношення до технологій, на ставлення студентів до дистанційного навчання.

Згідно з результатами цього дослідження, позитивне ставлення до дистанційного навчання пов'язане з внутрішньою мотивацією студентів, їхньою готовністю до самостійності та саморегуляції, а також з відчуттям комфорту та впевненості у використанні технологій навчання.

Додаткові дослідження, проведені Брауном [4], підтверджують важливість підтримки з боку викладачів та впровадження інтерактивних методів навчання для створення позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання.

На основі отриманих даних з різних досліджень, пропонуються практичні рекомендації для формування позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання:

Забезпечення якісної підготовки викладачів до проведення дистанційного навчання та надання їм необхідної підтримки з боку адміністрації навчального закладу [4].

Використання інтерактивних методів навчання, таких як віртуальні

дискусії, спільні проекти та онлайн-групові завдання, для залучення студентів до активної участі в навчальному процесі [5].

Створення сприятливого і комфортного навчального середовища, включаючи доступність технологій, наявність технічної підтримки та можливість взаємодії з викладачами та однокурсниками [12].

Залучення студентів до процесу планування та оцінювання дистанційного навчання, надання можливості самостійно обирати теми робіт та завдання, що відповідають їхнім інтересам та потребам [4].

Регулярна зворотна зв'язок та підтримка викладачів, спрямована на стимулювання і підтримку мотивації студентів до дистанційного навчання [5].

Врахування цих рекомендацій сприятиме формуванню позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання, що може позитивно вплинути на їхню активність, залученість та успішність у навчальному процесі.

ВИСНОВКИ

1. Соціальні уявлення є складним процесом сприйняття та тлумачення соціальної реальності, що включає когнітивні та емоційні аспекти і формується в контексті культурних і соціальних умов. Глибоке розуміння соціальних уявлень сприяє покращенню міжособистісних взаємин і спілкування, а також впливає на сприйняття взаємодії між людьми.

2. Результати наукових досліджень щодо ставлення суб'єктів навчального процесу до дистанційного навчання вказують на значимі відмінності у сприйнятті цієї форми навчання. Деякі учасники демонструють позитивне ставлення, бачачи в дистанційному навчанні зручність, гнучкість та можливості саморегуляції. Вони підкреслюють зручність доступу до навчальних матеріалів та можливість навчання у власному темпі. Однак, є й ті, хто виявляє більш скептичне ставлення до дистанційного навчання. Деякі з них посиляються на відсутність безпосереднього контакту з викладачем та співстудентами, що обмежує можливості активної взаємодії та обговорення матеріалу. Також вони вказують на виклики самодисципліни та самомотивації, які виникають при самотійному навчанні.

3. Результати авторського емпіричного дослідження загалом демонструють позитивні уявлення опитаних студентів щодо дистанційного навчання. Порівняння результатів серед представників гуманітарного і технічного профілю навчання показало, що студенти гуманітарних спеціальностей, уявляють дистанційне навчання, як можливість знайти місце своєї роботи та продовжувати ефективно здобувати знання, а студенти технічних спеціальностей – як можливість отримання додаткового вільного часу та його ефективного планування. Вплив матеріального забезпечення має значний негативний вплив на студентів технічного профілю. Також якість отриманих знань у студентів технічних спеціальностей занижена через кількість інформації, яку надають для самотійного опрацювання.

4. У цілому, розуміння ставлення суб'єктів навчального процесу до

дистанційного навчання має важливе значення для впровадження та підтримки цієї форми навчання. Розробка ефективних стратегій підтримки та мотивації студентів, а також забезпечення належного рівня взаємодії та співпраці в онлайн-середовищі можуть сприяти покращенню якості дистанційного навчання і задоволення потреб сучасних учасників навчального процесу. Саме тому нами були запропоновані практичні рекомендації для формування позитивного ставлення студентів до дистанційного навчання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме: Психологическая энциклопедия. СПб.: Прайм Еврознак, 2002. 560 с
2. Баришнікова В.В., Авласенко-Канарович О.О. Основні переваги та недоліки дистанційної освіти: Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. К.: НАУ, 2020. С. 13-14.
3. Бондар, Т. І. (2015). Суспільна свідомість в умовах зміни ціннісних парадигм. Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права., (20), 84-95.,
4. Браун, С. (2018). The role of instructors in fostering positive attitudes toward online learning. *Online Learning*, 22(1), 183-197.
5. Гомес, М., & Санчес, Л. (2019). Engaging and motivating students in online learning: Pedagogical strategies. *Journal of Educational Technology Systems*, 47(2), 294-315.
6. Гриценко, Л. І. (2022). Соціальні уявлення як об'єкт психологічного дослідження
7. Емельянова Т.П. Социальное представление – понятие и концепция: итоги последнего десятилетия // Психологический журнал. – 2001. – Т.22. – №6. – С.39.
8. Жадан, І.В.; Овдієнко, Л.Н.; Дідук, І.А.; Вольфовська, Т.О.; Скар, О.М.; Позняк, С.І.; Рябов, С.Г. (2007). Соціальні уявлення молоді: особливості та шляхи формування. Монографія. І. В. Жадан (ред.), К,
9. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Навчальний посібник: Харків, 2015, 320 стор.

10. Лукашенко І.М., Луценко О.Л. Психологічні аспекти навчання у віртуальному середовищі. Вісник ХНУ. Серія: «Психологія». № 60. 2016. Харків. С 40-43.
11. Любчак В. О., Купенко О. В., Лаврик Т. В., Муліна Н. І., Кузіков Б. О., Возна І. В. Дистанційне навчання: досвід впровадження в українському університеті: Монографія. Суми; Вид-во СумДУ, 2009. 160 с.
12. Макгрюер, Р., ін. (2020). Exploring undergraduate students' attitudes towards online learning in the context of a developing country. *Journal of Open, Flexible and Distance Learning*, 24(1), 84-100.
13. Московичи, С. (1995) Социальные представления: исторический взгляд. *Психологический журнал*, 1(1), 3-1.
14. П.Йолон. Уявлення // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — С. 660. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X.
15. Павленко, В. М. (2019). Етнопсихологія: підручник.
16. Палат Е. С. Педагогічні технології дистанційного навчання. Міжнародний семінар «Суспільство в мережі – е-технології для всіх»: Київ, 25-27 листопада, 2013, стр.12-14.
17. Положення про дистанційне навчання / Наказ міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235.
18. Самолюк Н. Актуальність і проблемність дистанційного навчання. Нова педагогічна думка. 2013. № 1.1. С.193. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_50.
19. Социальная психология в современном мире /Под ред. Г.М.Андреевой, А.И.Донцова.— М.: Аспект Пресс,2002.—335с.
20. Социальная психология//под ред С.Московичи.— 7-е изд.— Москва-Санктпетербург .— Изд-во “Питер”.—2007.
21. Смульсон М.Л. навчання: психологічні засади: монографія / за

ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. - 240 с.

22. Тихомиров В.П. Мир на пути Smart Education: новые возможности для развития / В.П. Тихомиров // Открытое образование. – 2011. – № 3. – С. 22–28.

23. Шворак К. В Медіакомпетентність та медіаграмотність – базові компетентності педагога НУШ. Молодий вчений № 12.1 (64.1), 2018. С. 9-12.

24. Шерстюк, В., Захарченко, Р., Штуца, О., & Чорний, Д. (2019). ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ VR ТЕХНОЛОГІЙ. Проблеми інформаційних технологій, (26), 91-99.

25. Berezhna S., Prokopenko I. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities // Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. – 2020. – Vol. 12, Is. 1 Sup. 2. – P. 130-135

26. Johnson, A., Smith, B., & Thompson, C. (2018). Psychological effects of online learning on college students. *Journal of Educational Psychology*, 112(2), 293-301. doi: 10.1037/edu0000235

27. Lee, H., & Huang, S. (2019). Students' attitudes toward online learning and their perceptions of online discussion activities. *Computers in Human Behavior*, 95, 54-62. doi: 10.1016/j.chb.2019.01.009

28. Ramirez, F. O., Almerich, G., & Lopez, E. O. (2021). Online learning: Analysis of students' perceptions and predictors of satisfaction in higher education. *Computers & Education*, 167, 104147. doi: 10.1016/j.compedu.2021.104147

29. Smith, J. (2020). Technological literacy and self-regulated learning in online education. *Computers & Education*, 156, 103961. doi: 10.1016/j.compedu.2020.103961

Додатки

Додаток А

ППП _____ Вік _____ Стать _____

№ п/п	Критерії	Оцінка			
		1	2	3	4
1.	Зручність отримання знань за допомогою онлайн навчання				
2.	Доступність спілкування з викладачем				
3.	Можливість паралельно з навчанням працювати				
4.	Можливість займатись творчістю				
5.	Спрощення системи контролю результатів в процесі навчання				
6.	Заохочення особистісного розвитку				
7.	Можливість аналізу отриманої інформації в процесі навчання				
8.	Розвиток самостійності студентів в засвоєнні навчального матеріалу				
9.	Вплив матеріального забезпечення				
10.	Якість отриманих знань				

Факультет/спеціальність _____

Оціни критерії за шкалою від 1 до 5, де 1 – негативне відношення, а 5 – позитивне відношення.